

LUDÁNYI ZSÓFIA

MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest

## ONLINE SEGÉDESZKÖZÖK A HELYESÍRÁS TANÍTÁSÁBAN: HELYESIRAS.MTA.HU

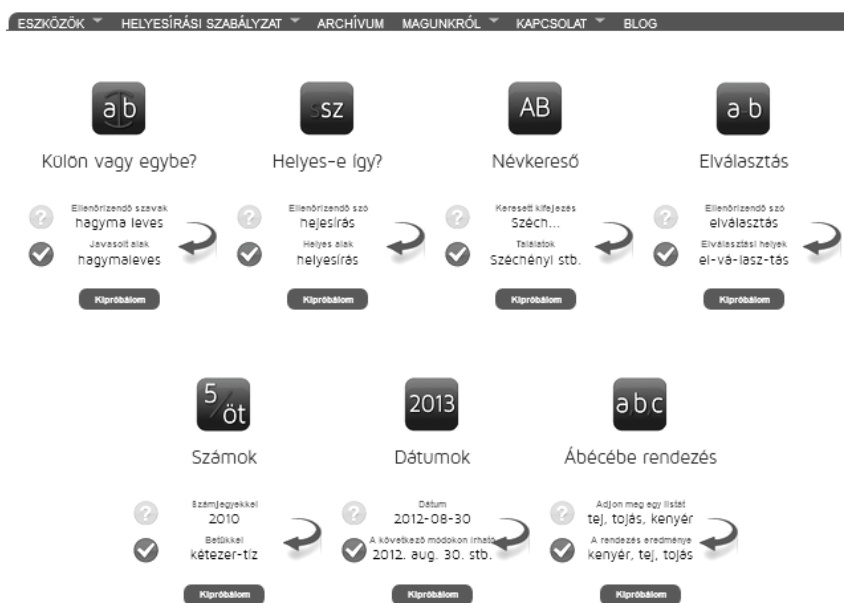
### 1. A helyesiras.mta.hu portálról

Az MTA Nyelvtudományi Intézetében annak megalakulása óta működik nyelvi tanácsadó szolgálat (régőbbi nevén közönségszolgálat), ahová a felmerülő nyelvi problémákkal fordulhatnak az érdeklődők. A tanácsadó szolgálat munkatársai főként e-mailben és telefonon fogadják a változatos nyelvi, nyelvhasználati kérdéseket, melyek jelentős része a helyes írásmódra irányul (például különírás-egybeírás, díjnevek, nevezetes események írásmódja stb.) (Heltainé 2014). Mivel bizonyos helyesírási szabályok jól algoritmizálhatók, 2009-ben felmerült annak lehetősége, hogy a közönségszolgálathoz érkező nagyszámú helyesírási kérdés telefonos, illetve e-mailben történő megválaszolása helyett online számítógépes programok generálják a helyes írásmódo(ka)t. Annál is inkább, mivel az utóbbi években az internet és a társas média térhódításának köszönhetően egyre több helyesírási kérdés érkezett a tanácsadó szolgálathoz, melynek kapacitása – tekintettel a nagy mennyiségre – nem tette lehetővé az azonnali szaksterű válaszadást (Váradi–Ludányi–Kovács 2013).

A többéves fejlesztés eredményeképpen a mindenki által ingyenesen hozzáférhető *helyesiras.mta.hu* online helyesírási tanácsadó portál 2013. április 30-án nyílt meg. Az oldalon az alábbi helyesírási témakörökben kaphatunk választ: különírás-egybeírás, tulajdonnevek (főként földrajzi nevek) helyesírása, elválasztás, számok és dátumok helyesírása, betűrendbe sorolás (a nyitólap az 1. ábrán látható). Lehetőség van továbbá egyes szóalakok helyességének ellenőrzésére is (a *Helyes-e így?* nevű szószintű helyesírás-ellenőrző eszközzel). (Az eszközök részletes leírásáról bővebben l. Kovács 2013; Ludányi et al. 2014, a nyelvtechnológiai háttérrel l. Miháltz et al. 2012.)

Mivel az oldalon több eszköz (webalkalmazás) található, a felhasználónak az első teendője az, hogy eldöntse, kérdéséhez melyik eszközt kell igénybe vennie (1. ábra). Ehhez részletes használati útmutató olvasható a portál *„Hogyan működik?”* menüpontjában. Ezenkívül az egyes eszközökre rákattintva megjelenik egy rövid instrukció, hogy milyen formátumban kell beírni a kérdéses szót (pl. a *Külön vagy egybe?* eszköz esetén szóközzökkel elválasztva), mert csak ekkor képes a program megfelelő választ generálni. Némelyik eszköznél példák is találhatóak, melyekre rákattintva automatikusan beíródnak a beviteli mezőbe, és a program megadja a helyes megoldást. A példák célja, hogy segítsék

a felhasználót a megfelelő eszközhasználatban; hogy megmutassák, melyik eszközhöz milyen típusú kérdéssel lehet fordulni. Például a *Külön vagy egybe?* eszköznél az egyik kattintható példa a *bontott + téglá + burkolat*, míg a *Helyes-e így?* szószintű helyesírás-ellenőrző eszköznél a *muszáj – \*muszály*, az *egyelőre – egyenlőre* típuspéldák szerepelnek. A tapasztalatok alapján a felhasználóknak nem mindig egyértelmű, hogy mikor melyik webalkalmazást célszerű igénybe venni, különösen igaz ez a *Helyes-e így?* eszközre (véltetően annak túl általános neve miatt). A helyes eszközhasználat elősegítésére a *Helyes-e így?* eszköznél ellenpéldákat is elhelyeztünk, vagyis olyan példákat, amelyekkel kapcsolatban nem a *Helyes-e így?* eszközt kell választanunk. Ha az a kérdés például, hogy *1-jén* vagy *1-én* a helyes, akkor a példákra kattintva a portál elnavigálja a felhasználót a *Dátumok* eszközhöz, amely megválaszolja a kérdést. Ugyancsak felhívjuk a figyelmet arra is, hogy ha az a kérdés, kötőjellel vagy egybeírva helyes-e például az *élelmiszer-biztonság* szó, arra a *Külön vagy egybe?* eszköz tud válaszolni, a *Helyes-e így?* nem működik megbízhatóan az összetett szavak helyességének ellenőrzésében.



1. ábra: A helyesiras.mta.hu nyitólapja

Figyelembe véve, hogy egyetlen, a mesterséges intelligencia határterületén mozgó információs technológiai megoldás sem képes 100%-osan helyes választ adni, természetesen előfordulhat, hogy nem kapunk választ a kérdésünkre, vagy a generált válaszok hibásak. Ilyen esetekben a felhasználók az oldalon található űrlapon keresztül fel tudják venni a kapcsolatot a fejlesztőkkel, illetve a nyelvi tanácsadó szolgálat munkatársaival. Ahogy Heltainé Nagy

Erzsébet megfogalmazza: „[...] a teljesen automatizált rendszer – szükség esetén – visszavezeti a kérdezőt az »emberhez«, a személyes nyelvi tanácsadáshoz” (Heltainé 2014).

## 2. Változások a portálon: új helyesírási szabályzat

Tekintettel a téma aktualitására, a portál helyesírás-oktatásban betöltött szerepének ismertetése előtt mindenképpen szót kell ejtenünk a 2015 szeptemberében megjelent új (12. kiadású) akadémiai helyesírási szabályzatról; arról, hogy hogyan is történik meg az új szabályzatra való átállás a *helyesiras.mta.hu* portálon.

Természetes, hogy egyik napról a másikra nem lehet elvárni az új szabályok szerinti írásmódot, szükség van egy átmeneti időszakra, átállási időre. Így 2016 szeptemberéig még érvényben van a 11. kiadású szabályzat is, mindkét szabályzat szerinti írásmód elfogadható. A közoktatásban még ennél is tovább tart az átmeneti időszak: az Oktatási Hivatal tájékoztatása szerint a 2016/2017-es tanév tavaszi vizsgaidőszakáig a 11. és a 12. kiadás szerinti helyesírást is el kell fogadni.<sup>1</sup>

Tekintettel az átmeneti időszakra, a fejlesztők úgy alakították át a portál eszközeinek működését, hogy az érintett programok (eltérés esetén) mind a 11., mind a 12. kiadás által javasolt írásmódot feltüntetik, jelezve, hogy melyik kiadás javasolja azt. A leginkább érintett eszköz a *Külön vagy egybe?* (l. például a jelölt határozós szerkezetekből keletkezett *-ás/és* képzős alakulatok helyesírását érintő változásokat: *célratörés* → *célra törés*, *gúzsba kötés* → *gúzsba kötés* stb., a szótagszámlálás szabályának változása), illetve a *Helyes-e így?* (l. pl. *immúnis* → *immunis*, *viasszerű* → *viaszszzerű*) (2., 3. ábra). A *Dátumok* eszköz megoldási javaslatai is bővültek az *1-én*, *1-i* lehetőségekkel.

A kérdéses szavakat szóközzel elválasztva írja be!

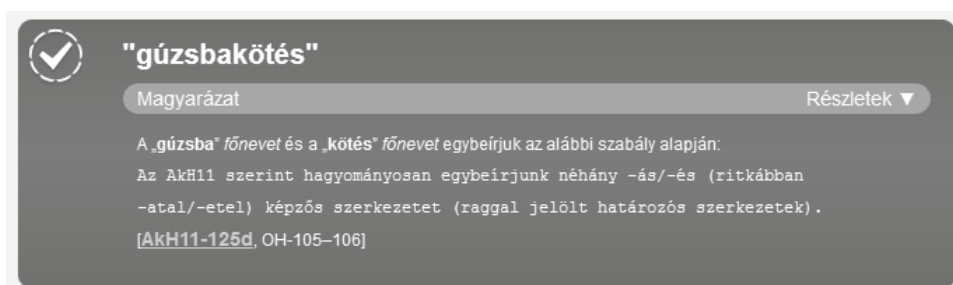
2 javasolt alak: (a sorrendnek nincs jelentősége)

"gúzsba kötés"

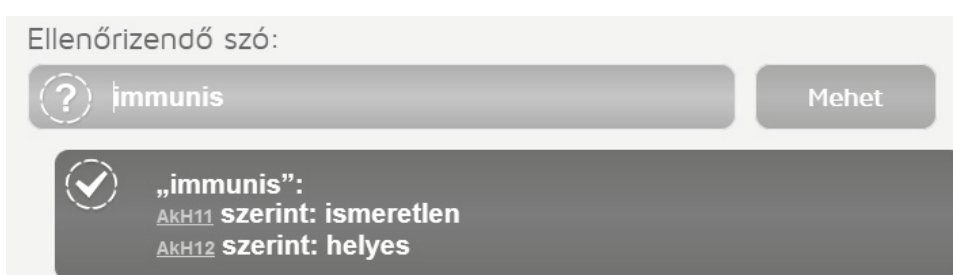
Magyarázat

A „gúzsba” főnevet és a „kötés” főnevet különírjuk az alábbi szabály alapján:  
Az AkH12 szerint a korábban hagyományosan egybeírt *-ás/-és* (ritkábban *-atal/-etel*) képzős alakulatok különírandók (raggal jelölt határozós szerkezetek). [AKH12-106, AkH12-127]

<sup>1</sup> [http://www.oktatas.hu/sajtoszoba/sajtoanyagok/megjelent\\_uj\\_helyesirasi\\_szabalyzat/](http://www.oktatas.hu/sajtoszoba/sajtoanyagok/megjelent_uj_helyesirasi_szabalyzat/) (letöltve: 2016. 02. 12.)



2. ábra: A Külön-egybe eszköz javaslata



3. ábra: A Helyes-e így? eszköz javaslata

Az oldalon mind a 11., mind a 12. kiadású szabályzat online elérhető, és az eszközök által adott megoldási javaslatok utalnak a mindkét kiadás szerinti szabálypontra.

### 3. Hogyan segítheti a *helyesiras.mta.hu* a helyesírás tanítását?

Nem új keletű dolog a helyesírás-tanításban a számítógépes programok használata (például Tóth 2007).

Bár nem kizárólagosan e célból jött létre, a *helyesiras.mta.hu* portál is alkalmas lehet oktatási célokra, mivel úgy lett megtervezve, hogy a felhasználó kérdésére ne csak az adott szó helyesírását jelenítse meg, hanem a legtöbb eszköznél fel van tüntetve a hivatkozott szabálypont is, amelyre rákattintva megjelenik az online elérhető akadémiai helyesírási szabályzat, azon belül a megfelelő szabálypont. Így lehetőség van arra, hogy a magyarázatokat, szabályokat elolvasva tudatosuljon a felhasználóban a javasolt írásmód miéértje, hogy a szabály a hosszú távú memóriájában is elraktározódjon, és más, hasonló esetekben képes legyen felidézni és analógiás alapon alkalmazni azt.

A *Külön vagy egybe?* eszköznél részletes magyarázatot olvashatunk minden egyes megoldási javaslathoz. Ha például arra vagyunk kíváncsiak, hogy a *bontott + téгла + fal*

alakulatnak mi a helyes írásmódja, a program megadja a *bontott téglafal*, illetve *bontott-tégla fal* ('bontott téglából készített fal') változatokat. A „Részletek” gombra kattintva elolvashatjuk az egyes lépéseket, hogyan jutott el a program a javasolt megoldáshoz (4. ábra). A *bontott-tégla fal* javaslat például úgy jött létre, hogy 1. létrejött egy különírt minőségjelzős szerkezet: *bontott tégla*, 2. *bontott tégla + fal* → *bontotttégla fal*, vagyis az ún. anyagnévi mozgószabályt (Laczkó–Mártonfi 2004: 134) alkalmazva az eredetileg különírt szerkezet egybeíródik, 3. de mivel a szóösszetételi határon nem szerepelhet egymás mellett három azonos mássalhangzó, ezért kötőjellel tagoljuk az összetételt: *bontott-tégla fal*.

A kérdéses szavakat szóközzel elválasztva írja be!

2 javasolt alak: (a sorrendnek nincs jelentősége)

**"bontott téglafal"**

**"bontott-tégla fal"**

Három szabályt alkalmaztunk egymás után az alábbi sorrendben:

1. A „bontott” melléknévet és a „tégla” főnevet különírjuk az alábbi szabály alapján:  
A befejezett melléknévi igenévi jelzős szerkezetek tipikusan (állandó vagy alkalmi) szókapcsolatok, tehát különírandók. [AKH12-105, OH-114]
2. A „bontott tégla” főnévi szerkezetet és a „fal” főnevet különírjuk, és az első szerkezetet egybeírjuk (összerántjuk) az alábbi szabály alapján:  
Ha az anyagnévi jelző szerepét különírt szóösszetétel tölti be („bontott tégla”), az eredetileg különírt szerkezetet egybeírjuk, az alkalmi összetétellé váló jelző és a jelzett szó azonban különírandó. [OH-134]
3. A „bontotttégla fal” főnévi szerkezetet a szóösszetételi határon egymás mellé kerülő három azonos mássalhangzó miatt kötőjellel elválasztva írjuk az alábbi szabály alapján:  
Az olyan összetett szavakat, illetőleg tulajdonnévi szóalakokat, amelyekben a tagok, illetőleg a szóelemek határain három azonos, mássalhangzót jelölő betű kerül egymás mellé, kötőjellel tagoljuk. Ha mozgószabály miatt kerül egymás mellé 3 azonos msh., akkor is kötőjelet alkalmazunk. [AKH11-262a, AKH12-61, AKH12-263, OH-27, OH-49, OH-87]

4. ábra: A Külön-egybe eszköz magyarázata

A legérzletesebb magyarázatokat a *Külön vagy egybe?* eszköznél olvashatjuk, de a többi webalkalmazásra is jellemző, hogy feltünteti a vonatkozó szabálypontot, melyekre kattintva elolvashatjuk azokat az online elérhető szabályzatban.

A webes alkalmazások mellett hasznos lehet a helyesírás-tanításban a Helyes blog<sup>2</sup>, amely a portálhoz csatlakozó, nyelvi ismeretterjesztéssel foglalkozó weboldal. Heti egy-két alkalommal közöl rövid blogbejegyzéseket nemcsak helyesírási, hanem a legkülönbözőbb alak-  
tani, szófajtani, jelentéstani témákban, mindenki számára közérthető nyelven.

### 3.1. A *helyesiras.mta.hu* a közoktatásban

Az online tanácsadó portál része az Oktatókutató és Fejlesztési Intézet által fejlesztett kísérleti tanmenetnek: az ötödik osztályosoknak szóló tanmenetjavaslat a helyesírási segéd-  
letek között felsorolja a *helyesiras.mta.hu*-t is.<sup>3</sup> Az ehhez a tanmenetjavaslathoz tartozó kísérleti tankönyv<sup>4</sup> is hivatkozik a portálra: az egyik feladatban, ahol *j*-vel és *ly*-vel írandó madárneveket kell keresni, az instrukció így szól: „Ellenőrizték a munkákat a *Magyar helyesírási szótár* segítségével! Használhatjátok a *helyesiras.mta.hu* oldalt is.”

Egy általános iskolai magyartanár arról számolt be, hogy többször alkalmazott már valamilyen digitális alapú eszközt (többnyire valamilyen weboldalt) a magyaróra keretein belül: az online szinonimaszótár és idegen szavak szótára mellett a *helyesiras.mta.hu*-t is tartalmazza a „digitális toltartója” (Bognár 2015).

Arról, hogy a közoktatásban hányan és milyen eredménnyel használják a portált a helyesírás-tanításban, egyelőre nem rendelkezünk pontos, számszerű adatokkal (ennek felmérése egy tervezett jövőbeni kérdőíves kutatás célja). A portál „Visszajelzések” űrlap-  
ján keresztül azonban igen sok levelet kapunk tanítóktól, illetve általános és középisko-  
lai magyartanároktól. Arra is volt példa, hogy egy felső tagozatos, a Simonyi Zsigmond helyesírási versenyre készülő tanuló keresett meg bennünket.

A visszajelzések többnyire pozitívak – ahogy az alábbi levélrészletek is mutatják.

„Nagyon kedvelem az oldalukat, napi szinten használom a munkámban, és a gyerme-  
keim tanulásának felügyeléséhez is. Professzionális a megjelenése és a tartalma is, méltó  
az Akadémiához.” „Amióta felfedeztem ezt a helyesírási tanácsadó oldalt, csak ezt hasz-  
nálom! Imádom! A többletet más oldalhoz képest a szabályok megjelenítése adja nekem.”  
„Csak elismerésem szeretném kifejezni a helyesírási tanácsadó működéséért! Sokszor  
veszem igénybe a munkám kapcsán, és mindig választ kapok kérdéseimre!”

A teljesség kedvéért meg kell említenünk a kevésbé pozitív visszajelzéseket is, amikor  
a program nem egyértelmű vagy hibás választ adott a tanítási órán.

---

2 Elérhető a „Blog” menüpontból vagy közvetlenül a <http://helyesiras.mta.hu/helyesiras/blog/> címen (le-  
töltve: 2016. 02. 15.).

3 Elérhető az OFI honlapján: [http://ofi.hu/sites/default/files/attachments/magyar\\_nyelvtan\\_5\\_tanmenet.pdf](http://ofi.hu/sites/default/files/attachments/magyar_nyelvtan_5_tanmenet.pdf) (letöltve: 2016. 02. 16.).

4 *Magyar nyelv és kommunikáció*. Tankönyv. Oktatókutató és Fejlesztési Intézet, 2014. Elérhető: [http://ofi.hu/sites/default/files/attachments/5ny\\_tk\\_bel\\_webre\\_uj.pdf](http://ofi.hu/sites/default/files/attachments/5ny_tk_bel_webre_uj.pdf) (letöltve: 2016. 02. 16.).

„Gimnáziumban tanítok, és lelkesen ajánlottam diákjaimnak a [helyesiras.mta.hu](http://helyesiras.mta.hu) oldalt, de nagyon kínos helyzetbe kerültem emiatt. Szópárokból kellett kiválasztani a helyeset, pl. *orrgazda/orgazda*, *bólingat/bólintgat*, *kacsintgat/kacsingat*<sup>5</sup>, és én mindegyik esetben mondtam, hogy a pár második fele van helyesen írva, de a program mindkettőt helyesnek tartja. A program hibás vagy én nem értesültem valamilyen helyesírási változásról?”

Válaszlevelünkben külön kitértünk az *orrgazda*, illetve a *bólingat*, *kacsingat* kérdésére. Annak oka, hogy az eszköz helyesnek ítélte az *orrgazdát* is, az az említett probléma, hogy sok esetben az eszköz nem képes értelmezni, nem tudja, mit jelent, csak azt tudja megmondani, hogy ha létezik az *orr + gazda* szavakból álló összetétel, akkor úgy kellene leírni. Sajnálatos módon ez azt a tévhitet kelti, hogy az *orrgazda* és az *\*orrgazda* ugyanazt jelenti, és mindkét írásmód helyes. Ezt a hibát azóta javítottuk.

Ugyancsak hibás volt a *kacsingat - kacsintgat* esete is, amelyet szintén javítottunk azóta, de mivel a közben megjelenő AkH.<sup>12</sup> vagylagossá tette mindkét alakot, a *Helyes-e így?* eszközt is ennek megfelelően aktualizáltuk.

Tanulságos az a levelezés is, melynek során egy magyartanár az alábbi visszajelzést adta:

„Tanítványaim jelezték vissza, hogy az *Elválasztás* menüpont alatt a *szemüveg* szót kétféleképp is helyesnek ítéli a program: elfogadja a *\*sze-mü-veg* formát is. Meglátásom szerint ez nem helyes, hiszen összetett szóról van szó.”

Később ugyanez a levélíró jelezte, hogy a *\*kert-ig* elválasztást is helyesnek javasolja a rendszer, számos más helytelen elválasztási mód mellett. Némi utánajárás után kiderült, hogy az okozta a helytelen válaszok sorozatát, hogy a levélíró és tanítványai nem az előírt formátumban írták be az elválasztandó szavakat. Az eszköz ugyanis úgy működik, hogy az elválasztandó szavakat csak egyszerűen be kell írni a beviteli mezőbe, nem pedig egy adott elválasztási módot kell begépelni, amelyről az eszköz megmondja, helyes-e vagy sem. A program úgy működik, hogy ha egy olyan bemenetet kap, amely már eleve kötőjelet tartalmaz (például a szótagszámlálás szabálya vagy mozgószabály miatt), akkor tudja, hogy ott összetételi határ van, tehát mindenképpen ott kell majd elválasztania, akkor is, ha máshol lenne a szótaghatár. Így, mivel bemenetként a *sze-mü-veg* karaktorsorozatot kapta, nem pedig a *szemüveget*, az algoritmusnak megfelelően nem változtatott az elválasztáson, csak a szokott módon | jelekkel jelölte a vélt összetételi (és egyben elválasztási) határokat, tévesen azt a képzetet keltve, hogy az eredmény egy helyes, javasolt elválasztási mód. – Néhány levélváltás után sikerült tisztázni a félreértést.

A fenti esetre azért tértem ki, hogy felhívjam a figyelmet arra, milyen fontos az, hogy a helyesírást tanító tanár alaposan tisztában legyen azzal, hogyan működik az oldal, és csak utána javasolja tanítványainak. Bár sajnálatos tény, hogy kevés a nyelvtanórák száma, mégis azt javaslom a tanár kollégáknak, akik szeretnék tanítványaikkal megismertetni

5 Ez a levél még az AkH.<sup>12</sup> megjelenése előtt íródott. Az AkH.<sup>12</sup> szerint tetszőlegesen használható a *bólingat - bólintgat*, *kacsingat - kacsintgat* alak, míg az AkH.<sup>11</sup> szerint csak a *t* nélküli *bólingat*, *kacsingat* felel meg a helyesírási normának.

a tanácsadó portált, egy tanítási órát szánjanak rá annak alapos áttanulmányozására. Hogy mire érdemes felhívni a figyelmet, arra a következő fejezetben térek ki részletesen.

### 3.2. A [helyesiras.mta.hu](http://helyesiras.mta.hu) a felsőoktatásban

A továbbiakban beszámolok a Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékén végzett helyesírás-tanítási tapasztalataimról.

Az egyetem magyar (BA) szakos hallgatóinak kötelező tárgya a helyesírás. Nem csupán a magyar szakosok tanulnak helyesírást: az osztatlan tanári képzésben legkésőbb a 6. félévben úgynevezett anyanyelvi kritériumvizsgát kell tenniük a hallgatóknak. A négy tárgyból álló komplex vizsga egyik része a helyesírás. Lehetőség van egy-egy vizsgarész kiváltására kapcsolódó témájú kurzusok elvégzésével (helyesírás, nyelvi normativitás, retorika, kommunikáció).

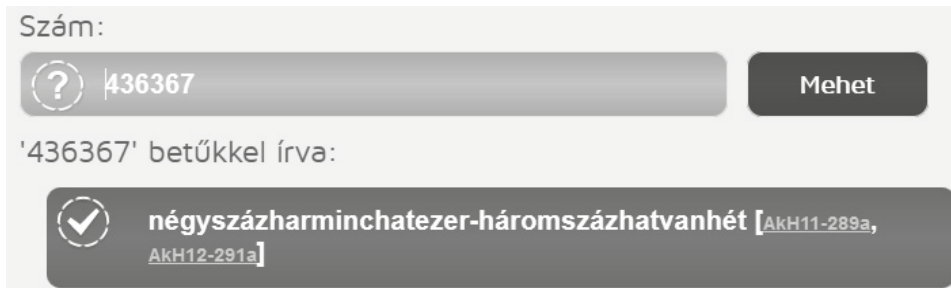
A helyesírás kurzusok során – tekintettel a szűk időkeretre és az elsajátítandó tananyag nagyságára – nincs lehetőség egy teljes (számítógéptermes) tanórát fordítani a [helyesiras.mta.hu](http://helyesiras.mta.hu) portál részletes ismertetésére. A félév során azonban lehetőség szerint minden egyes témakörhöz javasolni szoktam a [helyesiras.mta.hu](http://helyesiras.mta.hu) megfelelő eszközét a feladatlapok, házi feladatok megoldásainak önálló ellenőrzésére. Tekintettel arra, hogy nem minden eszköz egyforma megbízhatóságú – például a *Külön vagy egybe?* eszköz annál kevésbé ad helyes választ, minél több tagból áll egy összetétel –, egyúttal azt is jelezni szoktam, hogy mennyire megbízható a program által adott megoldás. A [helyesiras.mta.hu](http://helyesiras.mta.hu) munkatársaiként ugyanis sokszor tapasztaljuk, hogy a számítógépes program által adott választ túlértékelik a felhasználók, még nyilvánvaló hiba esetén is inkább arra gondolnak, hogy a szabályok változnak, mintsem arra, hogy a program hibázott. A számítógépes helyesírás-ellenőrző programoknak – s különösen igaz ez az MTA nevével fémjelzett online portálra – a „veszélye” ebben rejlik: ez a fajta felhasználói attitűd visszahat az írásgyakorlatra, elősegítheti az esetleges hibás alakok elterjedését. (Egy ilyen esetre példa, hogy terjedőben van a hónapnevek nagy kezdőbetűs írása. Az esetleges angol nyelvi hatás mellett valószínűleg az is hozzájárult a nagybetűs írásmód elterjedéséhez, hogy az irodai szövegszerkesztő programokba beépített nyelvi ellenőrző – ha nem kapcsolják ki – automatikusan nagybetűre javít minden olyan karaktert, amelyet pont és szóköz előz meg, így lesz a 2016. februárból \*2016. Február.)<sup>6</sup>

Visszatérve a [helyesiras.mta.hu](http://helyesiras.mta.hu) portál helyesírás kurzusokon történő használatára, megbízhatóság szempontjából a *Számok* és a *Dátumok* eszközöket szoktam kiemelni a hallgatóknak. A *Számok* eszköz tulajdonképpen egy számjegy-betű átalakító program (5. ábra). A számok helyesírási szabályai – lévén jól algoritmizálható szabályok – könnyen megfogalmazhatók a számítógép nyelvén, így csaknem 100%-osan megbízható az eszköz. A sorszámnevek, tőszámnevek, közönséges és tizedes törtek betűvel való írásának tanítása során javasolni szoktam a hallgatóknak a *Számok* eszközt kipróbálásra, önellenőrzésre.

---

6 Prószék Gábornak, az MTA Magyar Nyelvi Osztályközi Állandó Bizottság elnökének szíves szóbeli közlése.





Szám:

436367

Mehet

'436367' betűkkel írva:

négyszázharminchatezer-háromszázhatvanhét [AkH11-289a, AkH12-291a]

5. ábra: A Dátumok eszköz javaslata

Ugyancsak hasznos és megbízható a *Dátumok* eszköz, amely úgy működik, hogy a megfelelő formátumban beírt (ÉÉÉÉ-HH-NN) vagy a naptárból kiválasztott dátum alapján a program legenerálja azokat a leggyakoribb todalékolt vagy névutós alakokat, ahol gondot szokott okozni a pont használata. A *2016-02-01* bemenetre például (többek között) az alábbi javaslatokat kapjuk: *2016. február 1-jén, 2016. február 1-én, 2016. február 1-ji, 2016. február 1-jei, 2016. február 1-i, 2016. február 1. óta, 2016. február 1–2., 2016. februári, 2016. februárban, 2016 februárjában, 2016. február eleje, 2016 februárjának eleje, 2016. évi, 2016 óta, 2016 folyamán, 2016-ban* stb. Minden egyes javaslat mellett fel van tüntetve a vonatkozó szabálypont, amelyre kattintva a portál kikeresi azt az online akadémiai helyesírási szabályzatból.

A földrajzi nevek helyesírásának tanításakor hasznos lehet a *Névkereső* eszköz, amelyben nemcsak az alapalakok találhatók meg, hanem a gyakorta problémát okozó *-i* képzős alakok is. A kétféleképpen leírható földrajzi neveknél (pl. *Gellérthegy – Gellért-hegy*) címkék jelzik, hogy az egybeírt alak településnév (városrész neve), míg a kötőjeles változat természetföldrajzi név (magának a hegynek a neve).

Az elválasztás tanításához korlátozottan használható az *Elválasztás* eszköz: a tulajdonnevek elválasztására ugyanis technikai okokból nem lett felkészítve, így csak a leggyakoribbakat képes elválasztani. A közszók elválasztásában azonban hasznos segítség lehet. A szófajtól függően többféleképpen elválasztható szavaknál a program virgulával (|) jelzi az esetleges szóösszetételi határokat: a *gépelem* elválasztási javaslatai például a *gé-pe-lem* (ige) és a *gép|-e-lem* (összetett főnév).

A fonematikus elv (kiejtés és szóelemzés) tanításakor az egyes szóalakok helyessége ellenőrizhető a *Helyes-e így?* eszközzel (mássalhangzók, magánhangzók időtartama), illetve a hagyományos írásmód kapcsán a *ly-j* kérdésekor is megbízható válasszal szolgál.

A *Külön vagy egybe?* eszközt a különírás-egybeírás témakörének csak olyan résztemáinál szoktam ellenőrzésre, gyakorlásra javasolni, ahol a program hibázási aránya a nullához közelít. Ilyenek például az igei alaptagú állandósult szókapcsolatok (*fejen áll, pofon üt*) és az azokból képzett főnevek, főnévi szerkezetek (*fejen állás, pofonütés*); a részrendszert alkotó

hagyományos írásmódú szavak (*kétéves – két hónapos, tizenkét éves; anyagneves szerkezetek, színnevek, folyamatos melléknévi igenévi jelzős alakulatok*). A többszörös összetételeknél, ahol a szótagszámlálás szabályát és a mozgósabályokat kell alkalmazni, a program megbízhatósága csökken, mivel minél több szóból áll a bemenet, annál nagyobb a variációk száma, s azok közül nem biztos, hogy mindegyik létező szó. A három szóból álló, legalább hét szótagos összetételek esetén például a *Külön vagy egybe?* többnyire két alakot generál: az egyik esetben az első tag után szerepel a kötőjel, a másik esetben a második után (mivel a program csak annyit tud: a többszörös összetételeket a fő összetételi határon kötőjellel kell tagolni, azt azonban már nem, hogy hol van a fő összetételi határ!). Példákon szemléltetve: a *gyermek + isten + tisztelet* bemenet esetén a *gyermek-istentisztelet* és a *gyermekisten-tisztelet* javaslatokat kapjuk, melyekből az első a gyermekeknek szóló istentiszteletet jelenti, létező szó, míg a második – bár potenciálisan megalkotható szó, még egy körülbelüli jelentést is belemagyarázhatunk (a gyermekkorú istenség tiszteletét jelentheti) – a gyakorlatban nem használatos. Hasonlóképpen a *csuklósbusz-vezető – csuklós buszvezető* esetéhez, ahol (kivételes módon) mindkét megoldásnak van értelme, de például beírva a *használt + cipő + bolt* szavakat nemcsak a mozgósabályos *használtcipő-bolt* megoldást kapjuk meg, hanem a program mechanikusan megalkotja a *használt cipőbolt* javaslatot is, amelynek azonban nem sok értelme van – a gépi „logika” alapján azonban potenciálisan létező szerkezet (hiszen minden főnév + főnév típusú összetételhez kapcsolódhat melléknévi szófajú minőségjelző). A nehézség, hogy a számítógépes programnak arról nincs információja, hogy a formális szabályok alapján generált alak a valós nyelvhasználatban létezik-e; egyedül azt tudja megmondani, hogy ha esetleg ténylegesen van olyan szó, akkor azt a javasolt módon kellene leírni. Itt látszik világosan az, hogy ami a nagy előnye a *Külön vagy egybe?* eszköznek – tudniillik hogy nemcsak szótáralapon működik, hanem szabályok segítségével képes a szótárában nem megtalálható összetételek, szerkezetek írásmódjára is javaslatokat tenni –, az ugyanakkor a hátránya is. Sok potenciálisan jó, de a valós nyelvhasználatban nem létező alakot felajánl, ami összezavarhatja a felhasználót; tekintve hogy neki kell a lehetséges javaslatok közül kiválasztania azt, amelyik szerinte a legjobban visszaadja a szándékának megfelelő jelentést. A tapasztalatok alapján – érthető módon – a nyelvhasználók számára az a megnyugtatóbb, ha csak egy helyes megoldás van; ha mégis több akadna, akkor pedig mindhez legyen megadva a jelentés. Kéttagú, külön és egybe is írható alakulatoknál a *Külön vagy egybe?* fel is van készítve erre, például az *orosz + tanár* bemenetre megadja – értelmezéssel együtt – az *orosztanár* 'orosz nyelvet tanító tanár', illetve az *orosz tanár* 'orosz nemzetiségű tanár' javaslatokat. Kettőnél többtagú összetételek, szerkezetek esetén egyedi jelentések megadására a variációk sokfélesége miatt nincs lehetőség. E nehézségeket figyelembe véve, megfelelően használva a megfelelő témakörökben a *Külön vagy egybe?* eszköz hatékony segítség lehet a külön- és egybeírás szabályok elsajátításában.

A Károli Gáspár Református Egyetem BA-s hallgatóinak a helyesírás kurzusokon kívül van még egy lehetőség a [helyesiras.mta.hu](http://helyesiras.mta.hu) portál mélyebb megismerésére. A nyelvmentor

szakirányon 2014 tavasza óta kötelező tárgy az Adatbázisok címen meghirdetett kurzus, amely más szakosok számára is felvehető szabadon választható tárgyként. A két féléves tanegység azt a célt szolgálja, hogy a hallgatók megismerjék az adatbázisok szűkebben és tágabban értelmezett fogalmát, megismerkedjenek azokkal az eszközökkel, korpuszokkal, adatbázisokkal, amelyek nyelvészeti tanulmányaik, esetleges kutatásaik során hasznosak lehetnek. Az első féléves tematika magában foglalja az MTA Nyelvtudományi Intézete főbb adatbázisainak, korpuszainak, szövegtárainak mélyebb megismerését: többek között a *Magyar nemzeti szövegtár*<sup>7</sup>, az *Ómagyar korpusz*<sup>8</sup>, a *BUSZI-2* kereshető anyagát<sup>9</sup>, *A magyar nyelv történeti korpuszát* (a Nagyszótár adatbázisát)<sup>10</sup>, és nagy hangsúly esik a számítógépes helyesírás-ellenőrzés hátterének megismerésére, a [helyesiras.mta.hu](http://helyesiras.mta.hu) portál megfelelő használatának elsajátítására. A helyesírásórákkal ellentétben e kurzus órái számítógépteremben zajlanak, így lehetőség van a gyakorlatban is elsajátítani a főbb ismereteket. Annak oka, hogy a helyesírási tanácsadó portál használatának megtanítására meglehetősen nagy hangsúlyt helyezünk, az, hogy a felhasználói visszajelzések alapján nem mindig egyértelmű, mikor melyik eszközt kell használni – különösen igaz ez a *Helyes-e így?* eszközre, amelyet a legváltozatosabb kérdésekkel szoktak megkeresni a felhasználók, olyanokkal is, amelyek nem az ő hatáskörébe tartoznak (különírás-egybeírás, *1-jén – 1-én*, tulajdonnevek helyesírása).

A kurzus során részletes eligazítást kapnak a hallgatók, hogy melyik eszköz mire való. Így többek között arról is, hogy a *Helyes-e így?* eszközt a következő kérdések esetén célszerű igénybe venni: *ly* vagy *j*, hosszú vagy rövid magánhangzó (*mindig* vagy *\*mindíg*), illetve ha a mássalhangzó időtartama kérdéses (*differencia* vagy *\*diferencia*). Sokat sejtető neve ellenére a *Helyes-e így?* eszköz egy egyszerű szószintű helyesírás-ellenőrző, amely az említett problémákon kívül más helyesírási kérdésben nem tud megbízható választ adni, erre a többi eszköz való. Érdemes azonban még említést tenni a *Helyes-e így?* eszköznek egy igen hasznos funkciójáról, tudniillik hatékony segítséget képes nyújtani a hasonló hangalakú szavak (paronimák) kérdésében. A program újszerűségét mutatja, hogy míg a szövegszerkesztőbe épített helyesírás-ellenőrzők (bár kétségkívül hasznosak, mert segítenek az elgépelések, a szószintű helyesírási hibák kiszűrésében) nem figyelmeztetik a felhasználót abban az esetben, ha például azt írja: *a lakás legnagyobb \*helyése a nappali*. Mivel itt nem helyesírási, hanem nyelvhasználati hibáról van szó, vagyis a leírt *helység* szó helyesírásiilag kifogástalan, a program nem figyelmeztet. A *Helyes-e így?* eszköz hasznos segítség lehet akkor, ha szövegalkotás közben elbizonytalanodunk, hogy a hasonló hangalakú szavak közül melyik illik az adott szövegkörnyezetbe. A paronimapár bármely tagját beírva a *Helyes-e így?* megadja az adott szó jelentését példamondattal együtt, illetve a hasonló hangalakú szót, amelyre rákattintva annak jelentését is meg tudjuk nézni.

---

7 <http://clara.nytud.hu/mnsz2-dev> (letöltve: 2016. 02. 12.)

8 <http://omagyarkorpusz.nytud.hu/> (letöltve: 2016. 02. 12.)

9 <http://buszi.nytud.hu/> (letöltve: 2016. 02. 12.)

10 <http://www.nytud.hu/hhc/> (letöltve: 2016. 02. 12.)

Újdonság továbbá a *Helyes-e így?*-nek az a funkciója, hogy nem csupán annyit árul el, hogy például a *kezd* szóalak helyes – önmagában ez még nem segítség, hiszen éppen az szokott kérdéses lenni, hogy egyes szám második személyben hány *d*-vel írandó. A *kezd* szót beírva az eszköz nemcsak a szó helyességéről nyilatkozik, hanem példamondatba helyezve elmagyarázza, hogy egyes szám harmadik személyben így helyes, míg második személyben két *d*-vel írandó: *kezd*.

A kurzus során mindig tudatosítom a hallgatókban: előfordulhat, hogy egy helyesírási probléma megoldásához egy eszköz nem elég. Ha például azt szeretnénk tudni, hogy a *samott-tégla-burkolat* szót hogyan kell helyesen írni, de nemcsak a különírás-egybeírás okoz gondot, hanem még – tegyük fel – a *samott* szóról sem tudjuk, hogy egy vagy két *t*-vel írandó. Ha ugyanis ilyenkor a *Külön vagy egybe?* eszközbe nem a helyesírási normának megfelelően írjuk be az egyik tagot, előfordulhat, hogy nem kapunk választ (a rendszer azonban lehetőség szerint ilyenkor felajánlja a lehetséges javításokat, de célszerű előtte a *Helyes-e így?* eszközzel elvégezni a bizonytalan írásmódú szó ellenőrzését).

Végezetül bemutatok egy feladatot, amely az Adatbázisok című tantárgy gyakorlati részének egyik vizsgakérdése volt:

Oldja meg a tanult eszközök segítségével az alábbi feladatokat!

- Szövegalkotáskor bizonytalansága támad a helyes szóhasználattal kapcsolatban az alábbi mondatban: *Nem tudtam figyelni a fáradságtól/fáradtságtól.* – Melyik eszközt használná a megfelelő szó kiválasztására? Mutassa be!
- Arra vagyunk kíváncsiak, hogyan kell írni a *ventilátor/ventillátor + szabályozó + program* szavakból alkotott kifejezést. Tegyük fel, hogy mindemellett még a *ventil(l)átor* szó írásmódjában is bizonytalan, hogy hány *l*. Hogyan oldaná meg?
- A [száz + huszonhat + ezer + ötszáz + hetvenhat] szó írásmódjában vagyunk bizonytalanok: egybe kell-e írni, netán külön, esetleg kötőjellel, egyáltalán: hogyan kell tagolni.

Azt tapasztaltam, hogy a hallgatók könnyen és gyorsan elsajátították a *helyesiras.mta.hu* használatát, és sikeresen megoldották a gyakorlati feladatot.

## Összefoglalás

Az e-mailen kapott visszajelzések és saját helyesírás-tanítási tapasztalataim alapján megállapítható, hogy az online helyesírási tanácsadó portál sikeres segédeszköz lehet a helyesírás tanításában, amennyiben megfelelő módon használják. A portál részletes magyarázatai segíthetnek a helyesírási szabályok tudatosításában, elmélyítésében. Mindez önálló tanulásra, ellenőrzésre is alkalmassá teszi. Ahhoz azonban, hogy igazán hatékony segédeszköz legyen, a tanárnak (vagy az autodidakta tanulónak) érdemes alaposan áttanulmányozni

a portál működését a „Hogyan működik?” menüpontban elérhető útmutatóból, különös tekintettel arra, hogy melyik eszköz miben tud és miben nem tud segíteni. Fontos ugyanakkor a kritikus hozzáállás is: ha a program által adott javaslatok szokatlanoknak tűnnek, mindenképpen célszerű a papíralapú helyesírási szótárban ellenőrizni a válasz helyességét, továbbá mindenkit arra biztatunk, hogy a „Visszajelzések” menüponton keresztül jelezzék az esetleges hibát a portál munkatársainak.

## Irodalom

- AkH.<sup>11</sup> = Magyar Tudományos Akadémia 2011. *A magyar helyesírás szabályai*. Tizenegyedik kiadás. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- AkH.<sup>12</sup> = Magyar Tudományos Akadémia 2015. *A magyar helyesírás szabályai*. Tizenkettedik kiadás. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Bognár Amália 2015. Digitális eszközökkel magyarórán. *Anyanyelv-pedagógia* 2. Elektronikus dokumentum. Elérhető: <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=578> (letöltve: 2016. 02. 17.).
- Heltainé Nagy Erzsébet 2014. A nyelvi tanácsadás területei és újabb eszközei az MTA Nyelvtudományi Intézetében. *Anyanyelv-pedagógia* 1. Elektronikus dokumentum. Elérhető: <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=505> (letöltve: 2016. 02. 09.).
- Kovács Réka 2013. Helyesiras.mta.hu. *Anyanyelv-pedagógia* 3. Elektronikus dokumentum. Elérhető: <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=474> (letöltve: 2016. 02. 09.).
- Laczó Krisztina – Mártonfi Attila 2004. *Helyesírás*. Osiris Kiadó. Budapest.
- Ludányi Zsófia – Miháltz Márton – M. Pintér Tibor – Takács Dávid 2014. helyesiras.mta.hu – Az intelligens helyesíróportál. In: Ladányi Mária – Vladár Zsuzsa – Hrenek Éva (szerk.): *Nyelv – társadalom – kultúra. Interkulturális és multikulturális perspektívák II*. MANYE – Tinta Könyvkiadó. Budapest. 800–806. (Elektronikus dokumentum.)
- Miháltz Márton – Hussami Péter – Ludányi Zsófia – Mittelholcz Iván – Nagy Ágoston – Oravecz Csaba – Pintér Tibor – Takács Dávid 2012. Helyesírás.hu – Nyelvtchnológiai megoldások automatikus helyesírási tanácsadó rendszerben. In: Tanács Attila – Vincze Veronika (szerk.): *MSZNY 2013. Magyar Számítógépes Nyelvészeti Konferencia*. JATEPress. Szeged. 135–148.
- Tóth Etelka 2007. Helyesírás és számítógép. In: Bozsik Gabriella – Eöry Vilma – V. Raisz Rózsa (szerk.): *Hagyomány és újítás a helyesírásban. Válogatás a Nagy J. Béla országos helyesírási verseny kötetének anyagából*. EKF Líceum Kiadó. Eger. 211–222.
- Várad Tamás – Ludányi Zsófia – Kovács Réka 2013. Géppel segített helyesírás. A helyesírás.mta.hu portál készítéséről. *Modern Nyelvoktatás* 1–2: 43–58.